

Toplumsal Bir Mesele Olarak Yolsuzluk ve Büyüme İlişkisi: Türkiye Örneği

The Relationship between Corruption and Economic Growth as a Social Issue: A Case Study on Turkey

Assoc. Prof. Dr. Neşe Algan (Çukurova University, Turkey)
Asst. Prof. Dr. Başak Gül Aktakas (Çukurova University, Turkey)
İpek Tekin (Çukurova University, Turkey)

Abstract

The present study aims to investigate the relationship between corruption and economic growth by taking the driving force of education into account. A significant contribution of the education level to the reduction process of corruption is expected to occur. For this reason, the number of those who are convicted of corruption offenses depending on their educational status for Turkey are to be taken into account, whereas the effect of education being a separate variable on growth and corruption will not be considered. In this regard, Vector Error Correction (VECM) model will be used as a method for the years between 1980-2011 and the relationship between corruption and economic growth will be analyzed. The contribution of the study to the literature is to reveal the impact of those who cause corruption depending on their education level on growth by undertaking the education levels separately. According to the empirical findings, considering corruption convicts who are literate but not graduated from a school and those having graduated from primary and secondary education, it was observed that corruption affects growth in a negative way. In contrast, given the corruption crimes which were committed by the graduates of both high school and vocational school at high school level and higher education, it was determined that there is a positive relationship between corruption and economic growth.

1 Giriş

Yolsuzluğun önemi, özellikle ekonominin en temel yapılarını doğrudan veya dolaylı olarak etkilemesinde ortaya çıkmaktadır. Ekonomik büyüme açısından meydana getirdiği sonuçlar ise bu etkilerin en önemlisi ve en çok incelenen konu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Yolsuzluk genel anlamıyla, bir şeyi çarpıtma veya iyi durumdan kötü duruma doğru değişim olarak tanımlanabilir. Spesifik olarak ise, yolsuzluk var olan yerleşik kuralları, kişisel kazanç sağlamak amacıyla ihlal etmek anlamına gelmektedir. Diğer bir ifadeyle yolsuzluk, yasadışı yollarla servet veya güç kazanmak için kamu yararı pahasına özel kazanç elde etmektir (Maiyaki, 2010). Benzer şekilde Dünya Bankası da yolsuzluğu, bir devlet dairesinin kişisel çıkarlar için kullanılması, suistimal edilmesi olarak tanımlamaktadır. Söz konusu tanımlar ve benzerleri, yolsuzluğu olumsuz bir olgu olarak ele almasına karşın, tersi görüşlerin de literatürdeki yerini aldığı görülmektedir. Buna göre, yolsuzluk, büyümeyi canlandırıcı bir etki olarak ortaya çıkmaktadır. Bunu da daha çok en önemli bileşenlerinden biri olan rüşvet kanalı ile gerçekleştirmektedir. Bu suç türünün, özellikle bürokrasi ve zaman kaybı gibi maliyetleri minimize etmek amacıyla tercih edildiği görülmektedir (Leff, 1964; Nye, 1967; Huntington, 1968; Beck ve Maher, 1986; Egger ve Winner, 2005).

Yolsuzluğun büyümeyi ne şekilde ve ne kadar etkilediği konusunda ise ölçüm meselesi gündeme gelmektedir. Yolsuzluğun ölçümü için yolsuzluk algılama endeksi (CPI) ve uluslararası şeffaflık endeksi (transparency international-TI) gibi çeşitli endeksler kullanılabilmektedir. Yolsuzluğun ölçümünde kullanılan duyarlı göstergelerden biri kamu faaliyetlerinde adaletsizliklere ilişkin algıdır. Diğerinde ise yolsuzluk uzman görüşüne dayalı, gündemden ve toplum algısından bağımsız olup uluslararası bir karşılaştırmayı dikkate almaktadır.

Türkiye için yapılan ve 1980-2011 dönemini ele alan çalışmamızda ise farklı olarak, herhangi bir endeks kullanılmamış olup, suç sayıları dikkate alınmıştır. Yolsuzluk kapsamında kullanılan suçlar çeşitlilik arz etmekle beraber, bu çalışmada verilere erişilebilirlik yönünden rüşvet, zimmet, irtikap ve sahtecilik suçları göz önünde bulundurulmuştur. Bu suçların toplamı yolsuzluk suçu olarak kabul edilmiş, ekonomik büyüme üzerindeki etkisi ekonometrik olarak analiz edilmiştir. Çalışmanın literatüre katkısı ise, söz konusu suç rakamlarının bireylerin *eğitim durumlarına göre* spesifik olarak ele alınmış ve anlamlılığının test edilmiş olmasıdır. Eğitim durumlarının göz önünde bulundurulması ile eğitimin büyüme üzerindeki olumlu katkısının farklı bir kanaldan gösterilmesi amaçlanmaktadır. Buna göre, eğitim seviyesi yükseldikçe yolsuzluk suçundan hüküm giymiş olan suçluların sayısındaki azalma yolu ile büyüme üzerinde olumlu bir etki meydana gelmesi beklenmektedir.

2 Teorik Çerçeve

Literatürde genel olarak üç farklı yolsuzluk kavramı kullanılmaktadır: Geniş çaplı veya politik yolsuzluk, küçük çaplı veya bürokratik yolsuzluk ve yasal yolsuzluk. Yolsuzluğun belirleyici faktörleri ise takdir hakkı,

ekonomik rant ve yasama sisteminin bütünlüğüdür. Takdir hakkı, kanunları yerine getirmek için yetki sahibi olan kişileri ifade etmektedir. Ekonomik rant, finansal kaynaklar veya hizmetler elde edebilmek için bir kişi veya kurum tarafından bir kamu görevlisine teklif edilen yan ödemedir. Yasama sisteminin bütünlüğü ise, tespiti ve cezalandırılması mümkün olmayan yolsuzluk eylemlerine dayanmaktadır (Halkos ve Tzeremes, 2010). Bununla birlikte pek çok ülkenin resmi yasalarıyla tanımladıkları yolsuzluk kavramı, uygulama konusunda birbirinden farklılık göstermektedir. Bu nedenle dünyanın her bölgesinde yolsuzluk kavramının farklı seviyelerde var olduğu kabul edilir ve her ülke buna yönelik olarak kendi yasalarını çıkarır veya ilan eder. Bu durum yolsuzluğun subjektif bir kavram olması anlamına gelmektedir. Yani bir toplumun normları ve özellikleri açısından önem arz eden bir durum, başka bir toplum için geçerli olmayabilecektir (Maiyaki, 2010).

Diğer taraftan yolsuzluğun sonuçlarına ilişkin yapılan teorik analizlerde iki farklı görüş ortaya atılmaktadır. Bunlardan birincisi yolsuzluğun ekonomik kalkınma ve büyüme için bir engel oluşturduğu yönündedir. İkincisi ise firmaların, çeşitli türlerde gerçekleşen hükümet başarısızlıklarını bertaraf ederek verimlilik artışını sağlayabilmeleridir. Lui (1985) yolsuzluğun bürokraside kaybedilen zamandan tasarrufu sağlayarak etkinlik ve büyüme sağlayabileceğini öne sürmektedir. Leff (1964) ve Lui (1985) ayrıca yolsuzluğun her durumda net sosyal maliyet yaratmadığını, zira rüşvet verenlerden bürokratlara transfer ödemesi şeklinde gerçekleştiğini ve devletin ekonomiye müdahalesinin yarattığı dara kaybını azalttığını iddia etmektedir (Ehrlich ve Lui, 1999). Bir uzlaşma olmamakla birlikte, genel olarak, bir yolsuzluk dengesinin ideal durum olarak kabul edilen kamu mallarının rekabetçiliğinden ziyade daha düşük bir büyüme oranına yol açtığı ortaya koyulmaktadır (Coppier vd., 2013; Hodge vd., 2011; Dridi, 2013). Bu noktadan hareketle, yolsuzluğun ekonomik büyüme üzerinde yol açtığı negatif etki birkaç şekilde gerçekleşebilmektedir. İlk olarak, yolsuzluk bir vergi olarak hareket edebilir ve bu nedenle yatırım için daha düşük teşvikler sağlayabilir. İkinci olarak, yolsuzluk Murphy vd. (1991)'de ifade edildiği üzere kalifiye işgücünün üretken faaliyetlerden ziyade kendisi için rant sağlayan işlerle uğraşmasına yol açabilir. Son olarak yolsuzluk, rüşvet alan politikacıların büyük çaplı üretken olmayan projelere yatırım yapması nedeniyle, kamu harcamalarının bileşimini bozabilmektedir (Coppier, vd, 2013). Mauro (1995) de yolsuzluğun yatırımlar üzerindeki negatif etkisini vurgularken, Wei (2000), Polajeva (2009) ise yolsuzluğun ek vergi işlevi görmesi nedeniyle doğrudan yabancı yatırımları azalttığını öne sürmektedir. Benzer şekilde Shera (2011) de yolsuzluğun devletin vergi toplama kapasitesini, vergi gelirlerini ve doğrudan yabancı yatırımları azaltması yoluyla ekonomik büyümeyi olumsuz etkilediğini iddia etmektedir.

Yolsuzluk sorunu arz ve talep perspektifinden de ele alınabilmektedir. Yolsuzluk seviyesi arttıkça, bürokratların yolsuzluk “arz etme” eğilimleri artacak, çünkü yakalanma ve cezalandırılma beklentisi azalacaktır. Talep yönünden ise, genel yolsuzluk vakalarında bir artış, rüşvet almaya açık bir görevli bulmanın işlem maliyetini düşürecek, bunun sonucunda rüşvet teklifleri artış gösterecektir. Her iki durumun net sonucu ise, yolsuzluğun görece maliyetindeki küçük kaymaların ülkenin yolsuzluk dengesinde kalıcı ve büyük değişimlere yol açmasıdır (Truex, 2010; Johnson vd, 2011).

Bir diğer açıdan yolsuzluk, toplumun eğitim seviyesini azaltma eğilimindedir. Zira harcanabilir gelir düzeyini azaltmakta ve dolayısıyla eğitime yapılan yatırımların önünü kesmektedir. Diğer taraftan, eğitim düzeyi yolsuzluğu etkilemekte, eğitim düzeyi yüksek olan seçmenler daha yüksek üretim ve neticede yolsuzluk rantı oluşturmaktadır. Ancak siyasal katılım ve elit tabakanın mücadelesi yolsuzluk yapan görevlilerin tespiti ve cezalandırılması riskini artırmaktadır. Yolsuzluk yapan hükümetler için bu tehlike yeterince büyüktür ve yolsuzluğu önleyecek kurumsal reformların yapılması çıkarlarına olacaktır (Eicher vd., 2009).

Netice itibarıyla, dar anlamda yolsuzluk, yağlama mekanizmasına uygun olarak büyüme üzerindeki pozitif etkisi ile girişimciler için tercih edilebilir görünse de geniş anlamda ve uzun vadede düşünüldüğünde zararlarının çok daha fazla olduğu/olacağı aşikardır. Yolsuzluk olayının ortaya çıkmasının meydana getireceği sonuçlar hem firmanın itibarı ve oluşacak müşteri kaybı, hem de cezai anlamdaki kaybı nedeni ile başlangıçtaki kazanç düşüncesi ile kıyaslanamayacak ölçüdedir (Aidt, 2009; Gürbüz ve Dikmenli, 2009). Bununla birlikte, yolsuzluk, mülkiyet haklarını aşındıran, siyasi kurumlara zarar veren ve ekonomik gelişmenin doğasını karmaşık hale getiren olumsuz bir yapı olarak karşımıza çıkmaktadır (Hodge vd., 2011). Ayrıca küresel boyutta tüm ülkelerde bir hastalık halini alan ve hiçbir kıta, bölge veya etnik gruba özgü olmayan bir özelliğe sahiptir. İnançlar, dini değerler ve siyasal sistem karşısında azalmakta ve kadın-erkek, genç-yaşlı toplumun tüm kesimini olumsuz bir şekilde etkilemektedir (Maiyaki, 2010).

3 Literatüre Genel Bir Bakış

Yolsuzluğun ekonomik büyüme üzerindeki etkisinin araştırıldığı ampirik literatür, 20.yy'ın sonlarından itibaren yolsuzluğa ilişkin yeni ve güvenilir verilere ulaşılabilirliğin artmasının da etkisiyle epey gelişme göstermiştir. Buna rağmen literatürde bu ilişkinin yönüne, büyüklüğüne ve anlamlılığına dair bir uzlaşma söz konusu değildir. Yapılan uygulamalı çalışmaların birçoğunda negatif ilişki gözlenirken, bazılarında yolsuzluğun büyüme üzerindeki pozitif etkisine dikkat çekilmektedir. Bazı çalışmalara göre ise bu iki değişken arasında anlamlı bir ilişki gözlenmemektedir. Öte yandan, söz konusu çalışmaların birçoğu yolsuzluk ve büyüme arasında doğrudan bir etkileşimden ziyade, aktarma kanalları aracılığıyla dolaylı bir etkiye de işaret etmektedir.

Yolsuzluk birçok açıdan farklılık gösteren ülkeleri farklı yollarla etkilediğinden elde edilen bulgular da çeşitlilik arz etmektedir.

Bürokratik yolsuzluk ve büyüme arasındaki ilişki Ehrlich ve Lui (1999) tarafından bir içsel büyüme modeliyle araştırılmıştır. İçsel büyüme modeline göre beşeri sermaye yatırımı ekonomide büyümenin kaynağıdır ve yolsuzluk politik sermaye yatırımı artırdığından üretken birimler beşeri sermayeye yatırım yapmamakta, dolayısıyla büyüme azalmaktadır. Yani yolsuzluk ve kişi başına gelir arasında negatif ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. 152 ülke için 1960-92 dönemini ele aldığı çalışmasında Ehrlich ve Lui, kamu büyüklüğünün büyüme oranını anlamlı bir şekilde negatif etkilediği sonucuna ulaşmıştır. Ayrıca yolsuzluğun görece yoksul ve demokratik ülkelerde negatif etkisi olduğunu, aynı etkinin otokratik ve daha zengin ekonomilerde görülmediğini ifade etmektedir.

Aliyu ve Elijah (2008) ise yolsuzluğu da içerecek bir içsel büyüme modeli kullanarak yaptıkları çalışmalarında, Nijerya'da yolsuzluğun ekonomik büyüme, beşeri sermayenin gelişimi ve toplam istihdam üzerinde olumsuz bir etki meydana getirdiği sonucuna ulaşmıştır.

Mauro (2002)'nin çalışmasına bakıldığında, üretim fonksiyonuna, Barro (1990) ve Murphy vd. (1993) çalışmalarında olduğu gibi kamu harcamalarını ve politik istikrarsızlıkları ayrı ayrı dahil ederek iki farklı model sunduğu görülmektedir. İlkinde, tüm diğer insanlar devletten çalınca herhangi bir birey de rant kollama faaliyetlerine daha çok, üretken faaliyetlere daha az zaman ayırma eğiliminde olacaktır. İkincisinde ise devletin yaptığı yolsuzluğun etkisine bakılmaktadır (büyük çaplı yolsuzluk). Analiz sonuçlarına göre, verimliliğin düşük olduğu ve kamu kesiminin büyük olduğu ülkelerde büyümenin düşme ve yolsuzluğun yaygınlaşma olasılığı daha yüksektir.

Johnson vd. (2011)'nin çalışmaları ise yolsuzluğun dolaylı kanallar üzerinden büyümeyi nasıl negatif etkilediğini göstermektedir. Söz konusu çalışmada, en küçük kareler yöntemiyle Amerika için 1970-2000 dönemini kapsayan bölgesel bir yatay kesit analizi yapılmış, yolsuzluğun bölgesel ekonomik büyüme üzerindeki etkisi, çalışan başına sermaye düzeyi de hesaba katılarak incelenmiştir. Elde edilen sonuçlara göre, yolsuzluk büyümeyi yatırım üzerindeki negatif etkisi yoluyla dolaylı yoldan etkilemektedir. Büyümedeki değişimin yarısı bu iki değişken tarafından açıklanabilmektedir. Bunun yanında, eğitim düzeyi, nüfus, nüfusun büyümesi ve maliye politikaları kontrol edildiğinde, yolsuzluğun tahmin edilen etkisi azalmakta, ancak istatistikî anlamlılığı değişmemektedir. Bu durumda yolsuzluktaki bir standart sapmalı artış, büyümeyi bir standart sapmanın yaklaşık üçte biri kadar azaltmaktadır.

Polajeva (2011) ise yolsuzluğu azaltmaya yönelik stratejilerin devlet kurumlarının gelişmişliğiyle alakalı olduğunu vurgulamaktadır. Zayıf kurumlara sahip devletlerde yolsuzluk nispeten fazla olacak, bu da ekonomik büyüme üzerinde engel teşkil edecektir. Geçiş ekonomilerinde kurumlar pek gelişmediğinden, gelişmiş ekonomilere nazaran yüksek ekonomik büyümeyi sağlamada sorun yaşamaktadırlar.

Benzer şekilde Halko ve Tzeremes (2010), 79 ülkeyi gelişmişlik düzeylerine göre ayırarak panel veri analiziyle yolsuzluğun ekonomik üzerindeki dolaylı etkisini, kurumsal istikrar üzerindeki doğrudan etkisi yoluyla araştırmıştır. Sonuçlara göre ülkelerin yolsuzluk algılama düzeyleri ile ekonomik etkinlikleri arasında U ilişkisi olup, yolsuzluğun azalması ülkelerin kurumları üzerinden ekonomik etkinliklerini artırmaktadır. CPI (yolsuzluk algılama endeksi) sırasıyla 1, 3, 6 ve 10 iken, ekonomik etkinliğin CPI esnekliği 0.752, 0.68, 0.643 ve 0.75 olmaktadır. Bir ülke CPI'ı ortalamanın üzerine çıkarsa (5'ten büyük) bunun ekonomik etkinliğe katkısı artmaktadır.

Yolsuzluğun ekonomik büyümeyi etkilediği aktarma kanallarını belirlemeyi amaçlayan Dridi (2013), 1980-2002 dönemi ve 82 ülke için yolsuzluğun büyümenin bazı belirleyicileri (yatırım, beşeri sermaye, politik istikrarsızlık, enflasyon, kamu harcamaları ve dışa açıklık) üzerindeki etkisini açıklayan ve eşanlı denklem sistemlerine dayanan Tavares ve Wacziarg (2001) yöntemini kullanmıştır. Elde edilen bulgulara göre yolsuzluğun büyüme üzerindeki negatif etkisi, beşeri sermaye ve politik istikrarsızlık üzerindeki etki aracılığıyla gerçekleşmektedir.

Yolsuzluğun yatırımlar üzerindeki etkisini ülke bazında inceleyen birçok çalışmanın aksine Asiedu ve Freeman (2009) firma düzeyindeki etkiyi incelemiştir. Geçiş ekonomilerinde firma düzeyinde yatırımların yolsuzluklardan olumsuz etkilendiği tespit edilmiştir. Regresyonda yer alan diğer değişkenler arasında (firma büyüklüğü, firma sahipliği, sanayi, büyüme, enflasyon, dışa açıklık) yatırım büyümesinin bu ülkelerde yolsuzluğun en önemli belirleyeni olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Latin Amerika ve Sahraaltı Afrika ülkeleri içinse anlamlı bir sonuç bulunamamıştır.

Johnson vd. (2014) ise yolsuzluğun maliyetinin devletin ekonomiye müdahalesi ölçüsünde olup olmadığını Amerika için 1975-2007 dönemi en küçük kareler yöntemiyle bölgesel düzeyde analiz etmiştir. Bazı kontrol değişkenlerin de kullanıldığı (çalışan başına fiziki ve beşeri sermaye, nüfus ve büyümesi, maliye politikası, coğrafi bölge) analizden elde edilen bulgulara göre, yolsuzluk ve büyüme arasında negatif, ekonomik serbestlik ve büyüme arasında ise pozitif ilişki vardır. Ekonomik serbestlik düzeyi azaldıkça negatif büyüme etkisi düşmekte, ekonomik serbestlik ortalama düzeyinin üzerindeyken yolsuzluk büyüme için risk oluşturmaktadır.

Wright ve Craigwell (2013), 42 gelişmekte olan ülke ve 1998-2009 dönemi için ekonomik büyüme ve yolsuzluk arasındaki nedenselliği lineer ve lineer olmayan panel yöntemleriyle analiz etmiştir. Lineer panel yöntemi ile yolsuzluktan büyümeye doğru güçlü bir ilişki bulunmuştur. Etki-tepki analizi çerçevesinde ise, bir standart sapmalı yolsuzluk şoku ekonomik büyümeyi üçüncü dönemde 0.026 değiştirmektedir. Kurumsal gelişmişliğin gelişmekte olan ülkelerde özellikle büyüme dönemleri ve sonrasında yolsuzluk kayıplarını azaltacağı da vurgulanmıştır.

Yine aktarma kanallarını araştıran Hodge vd. (2011)'nin elde ettiği sonuçlara göre, yolsuzluk büyümeyi yatırımlar, beşeri sermaye ve politik istikrarsızlık kanalları yoluyla olumsuz etkilemektedir. Öte yandan, kamu harcamalarını azaltıp dışa açıklığı artırarak büyümeyi olumlu etkilemektedir. Yolsuzluğun büyüme üzerindeki negatif etkisi kamu kesiminin küçük veya yüksek derecede düzenlemelerin olduğu ekonomilerde azalmaktadır. Bulgulara göre, yolsuzlukta yüzde 75'lik dilimden (Guatemala) yüzde 25'lik dilime (Japonya) geçiş yüzde 0.629'luk ekstra büyüme sağlamaktadır.

Jimenez (2011) her ülke için 1980-2005 CPI ortalamalarını kullanarak, yatay kesit analizi ile Sahraaltı Afrika ve Güney Asya ülkelerinde yolsuzluğun ekonomilerin etkinliğini ve toplam faktör verimliliğini nasıl etkilediğini incelemiştir. Dışa açıklık, beşeri sermaye, çalışan başına sermaye donanımı gibi kontrol değişkenleri de modele ekleyerek, yolsuzluğun verimliliği etkilediği aktarma kanallarını analiz etmiştir. Bulgular, yolsuzluğun ekonomide etkinliği ve toplam faktör verimliliğini negatif etkilediğini, yolsuzluğun teknolojik gelişme üzerindeki negatif etkisinin ise beşeri sermaye üzerindeki etkisi yoluyla gerçekleştiğini göstermektedir.

Lisciandra ve Millemaci (2013) de İtalya için yaptığı bölgesel panel veri analizinde yolsuzluk endeksi yerine kayıt altındaki yolsuzluk kapsamındaki suç sayısını kullanmıştır. Yolsuzluk ve büyüme arasındaki ilişkiyi tahmin ettiği çalışmasının sonuçlarına göre, yolsuzluk katsayısı tüm spesifikasyon ve tahminciler için negatif ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur.

Öte yandan, bir takım çalışmalara göre yolsuzluğun büyüme oranı gibi bazı temel makroekonomik değişkenler üzerinde herhangi bir etkisinin olup olmadığı net değildir. Örneğin, en çok referans gösterilen çalışmalardan Mauro (1995) yolsuzluk ve ekonomik büyüme arasında güçlü bir korelasyon bulamamıştır. Svensson (2005) de güncellenmiş veri setiyle aynı sonuca ulaşmıştır (Johnson, vd., 2011).

Karagöz ve Karagöz (2010)'ün yolsuzluk, ekonomik büyüme ve kamu harcamaları ilişkisini Türkiye için test ettikleri çalışmaları da bu sonuçları destekler niteliktedir. Buna göre, büyüme ve yolsuzluk arasında büyümeden yolsuzluğa doğru bir nedensellik ilişkisi mevcutken, tersi bir durum söz konusu değildir. Elde edilen tahmin sonuçlarına göre, büyüme yolsuzluğu pozitif bir şekilde etkilemektedir. Bunun arkasında yatan sebebin, gelir dağılımındaki adaletsizlikler olduğu düşünülmektedir.

Swaleheen (2011), içsel yolsuzluk olgusu ile birlikte ekonomik büyüme konusunu panel veri yöntemi ile ele aldığı çalışmasında, sabit etki modeline göre, yolsuzluğun kısmi etkisinin kişi başına reel gayri safi yurt içi hasıla üzerinde istatistiki olarak anlamlı olmadığı sonucuna ulaşmıştır.

Bununla birlikte, yolsuzluğun ekonomik büyüme üzerinde pozitif bir etkisi olduğu yönünde çalışmalar da konuyu başka bir platforma taşımaktadır. Nye (1967)'nin, yolsuzluk ve siyasal kalkınma ilişkisini fayda-maliyet analizi çerçevesinde ele aldığı çalışmasında, az gelişmiş ülkelerde yolsuzluğun maliyetinin faydasını aşabileceği yönünde bir sonuca vardığı görülmektedir.

Benzer şekilde, Acemoğlu ve Verdier (1998), mülkiyet hakları, yolsuzluk ve yetenek dağılımını genel denge analizi ile inceledikleri çalışmalarında, sözleşmelerin yatırım desteği için gerekli olduğu bir ekonomiyi dikkate almışlardır. Elde ettikleri bulgulara göre, bir miktar yolsuzluğa izin verilmesi optimal olabilirken, mülkiyet haklarını tamamiyle yürürlüğe koymak olmayabilir. Az gelişmiş ülkelerde mülkiyet haklarının yürürlüğe konulması yolsuzluğa nazarın daha az tercih edilebilmektedir. Burada bir fırsat maliyeti durumunun söz konusu olabileceği ifade edilmektedir. "Bedava öğle yemeği yoktur" şeklindeki alternatif seçimi bağlamında hem yolsuzluğun azaltılması, hem yatırımın artırılması, hem de daha iyi bir yetenek dağılımının belirli bir aralıkta gerçekleşme olasılığı değerlendirilmektedir.

Sun (1999), Rusya ve Çin için yolsuzluğun etkisini değerlendirdiği çalışmasında, yolsuzluğun Çin'de Rusya'ya göre daha az bir yıkıcılığa sahip olduğu sonucunu elde etmiştir. Yolsuzluk ılımlı etkiyi, siyasi reformun gecikmesine yardımcı olarak meydana getirmektedir. Buna karşın, çalışmada yolsuzluğun sebep olduğu ekonomik ve sosyal problemler göz ardı edilmemiştir.

Swaleheen ve Stansel (2007) ise ekonomik serbestliği açıklayıcı değişken olarak almakta, 60 ülke için panel veri analizi yapmaktadır. Sonuçlar, genel kabul görmüş yolsuzluğun büyümeyi azalttığı fikriyle örtüşmemekte, ekonomik serbestliğin yüksek olduğu ülkelerde yolsuzluğun ekonomik büyümeyi artırdığı görülmektedir. Ekonomik serbestinin düşük olduğu ülkelerde, yolsuzluğun artması daha az rekabet ve daha az serbest döviz anlamına geleceğinden büyümenin de düşmesine sebep olacaktır. Netice itibarıyla yolsuzluğu azaltmanın yolu ekonomik özgürlükleri arttırmaktır.

Eicher vd. (2009), yolsuzluğu azaltmanın bir diğer yolunun da eğitim olduğunu çalışmaları ile ortaya koymuşlardır. Eğitim ve yolsuzluk arasındaki etkileşimin kurumsal reformları ve ekonomik gelişmeyi nasıl

etkilediğini inceleyen Eicher vd. (2009)'e göre, düşük ve yüksek eğitim seviyesi yoksulluk tuzağından çıkabilirken, orta düzeyde eğitime sahip ekonomiler yoksulluk tuzağında kalacaktır. Çünkü bu düzeydeki eğitimin yeterince yolsuzluk rantı yaratırken, gözlemlene yeteneği oluşturmayacağı ifade edilmektedir.

Truex (2010) da sosyal normların temel etkeni olan eğitimin yolsuzluk davranışının belirlenmesinde bir yolsuzluk dengesine sürükleyebileceğinden söz etmektedir. Eğitimli insanların artması bir toplumda yolsuzluk davranışlarının daha az kabul edilebilir olacağı anlamına gelmektedir. Nitekim Nepal için yapılan bir yolsuzluk anketi sonuçlarına göre, "büyük çaplı" yolsuzluk/rüşvetçilik kabul edilemezken, "küçük çaplı" yolsuzluk hoşgörüle karşılanabilmektedir. Bulgular göstermektedir ki, gelişmekte olan ülkelerde eğitim olanaklarının artması, yolsuzluk normlarının varlığını ve yolsuzluğun kendisini azaltıcı etki yaratmaktadır.

4 Yöntem ve Veri Seti

Bu çalışmada yer alan model için izlenecek yöntem, serilerin kısa ve uzun dönemli ilişkilerini ölçmek üzere yapılacak olan durağanlık testi ve serilerden elde edilecek sonuçlara da göre eş-bütünleşme testlerinin yapılması şeklinde olacaktır. Bu testlere ilave olarak, uzun dönemli ilişki çıkması durumunda hata düzeltme modeline yer verilecektir. Bu bağlamda, izlenen ekonometrik yöntem, Augmented Dickey Fuller (ADF) ve Phillips-Perron (PP) birim kök testleri ve Vector Auto Regression (VAR) Modelinin uygulanması ile birlikte elde edilen sonuçların uygunluğuna göre, Johansen – Juselius (JJ). eşbütünleşme analizi ve buradan da elde edilecek sonuçlara göre hata düzeltme modelinin (HDM) uygulanması şeklindedir.

Yolsuzluk ve ekonomik büyüme ilişkisinin Türkiye için test edildiği çalışmada, zaman serisi yöntemi tercih edilmiş ve tüm tahminler E-views 7.1 programı kullanılarak yapılmıştır.

Çalışmada kullanılan veri seti 1980-2011 dönemini kapsamak üzere yıllık serilerden oluşmaktadır. Elde edilen veriler, Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) ve Dünya Bankası'ndan elde edilmiştir. Buna göre, bağımlı değişken olarak alınan ekonomik büyüme değişkenini temsilen 2005 sabit fiyatları baz alınarak hesaplanan kişi başına gayri safi yurt içi hasıla (GSYİH) oranı, Dünya Bankası veri tabanından elde edilirken, bağımsız değişkenler olarak eğitim durumuna göre yolsuzluk suçunu işlemiş olan hükümlü sayılarının kendi nüfus değerleri içerisindeki payları dikkate alınarak oluşturulan seriler için TÜİK veri tabanı kullanılmıştır. Buna göre, okuma yazma bilen fakat bir okul bitirmeyenler, ilköğretim mezunları, orta öğretim mezunları (lise ve dengi meslek okulu mezunları) ile yüksek öğretim mezunu olmalarına göre yolsuzluk suçundan hüküm giymiş olanlar dört ayrı grupta ele alınarak bağımsız değişkenler oluşturulmuştur. TÜİK veri tabanında yer alan suç türleri kapsamında yolsuzluk şeklinde ayrı bir suç türü mevcut değildir. Yolsuzluk adı altında bir veri seti olmayışından dolayı bu suçu temsilen kamu idaresinin güvenilirliğine ve işleyişine karşı suçlar kapsamında ele alınan suçlardan zimmete para geçirmek, rüşvet, irtikap ve sahtecilik suç türleri toplamı alınarak bir yolsuzluk verisi oluşturulmuştur.

Tüm seriler logaritmaları alınmış şekilde modele dahil edilmişlerdir. Buna göre çalışmada kullanılan model aşağıdaki eşitlikle ifade edilebilir:

$$\ln gsyh_t = \beta_0 + \beta_1 \ln oku_t + \beta_2 \ln ilko_t + \beta_3 \ln orto_t + \beta_4 \ln yuk_t + e_t \quad (1)$$

Bağımlı değişken (gsyh): Kişi başına gayri safi yurt içi hasıla

Bağımsız değişkenler;

oku: Okuma yazma bilen fakat bir okul bitirmeden yolsuzluk suçundan ceza infaz kurumuna girmiş hükümlü sayısı / Okuma yazma bilen fakat bir okul bitirmeyen kişi sayısı

ilko: İlköğretim mezunu yolsuzluk suçundan ceza infaz kurumuna girmiş hükümlü sayısı / İlköğretim mezunu kişi sayısı

orto: Orta öğretim mezunu yolsuzluk suçundan ceza infaz kurumuna girmiş hükümlü sayısı / Orta öğretim mezunu kişi sayısı

yuk: Yüksek öğretim mezunu yolsuzluk suçundan ceza infaz kurumuna girmiş hükümlü sayısı / Yüksek öğretim mezunu kişi sayısı

e_t : Hata terimini ifade etmektedir.

Ele alınan model için yapılacak olan ampirik uygulamada katsayıların alacağı değerlerin şu şekilde olması beklenmektedir: $\beta_1 < 0$, $\beta_2 < 0$, $\beta_3 > 0$ ve $\beta_4 > 0$. Bu şekilde henüz üzerinde tam bir uzlaşma sağlanamamış olan yolsuzluk ile büyüme ilişkisini ele alan literatürün, hem negatif hem de pozitif yönlü bir sonuç elde edilerek çalışmamızı desteklemesi amaçlanmaktadır.

5 Ampirik Uygulama

5.1 Birim kök test sonuçları;

Tablo 1'de çalışmada ele alınan model için Genişletilmiş Dickey-Fuller (ADF) ve Tablo 2'de Phillips-Perron (PP) birim kök testi sonuçlarına yer verilmiştir. Bu bağlamda, $\ln gsyh$, $\ln oku$, $\ln ilko$, $\ln orto$ ve $\ln yuk$ değişkenleri

öncelikle seviyede durağanlık testine tabi tutulurken, bu testler sonucu tüm değişkenlerin seviyede durağan çıkmaması üzerine birinci farkları alınarak durağanlık testleri yapılmıştır. Bunun sonucunda tüm değişkenlerin birinci farkları alındığında durağan oldukları sonucu elde edilmiştir.

Değişkenler	Düzy		Birinci Fark	
	ADF Değerleri	Olasılık Değerleri	ADF Değerleri	Olasılık Değerleri
Lngsyh	-3.018358 [0]	0.1435	-4.391735 [0]*	0.0001
Lnoku	-1.563021 [0]	0.7844	-6.207510 [0]*	0.0000
Lnilko	-3.041263 [0]	0.1378	-5.753095 [0]*	0.0000
Lnorto	-3.041263 [0]	0.1378	-5.753095 [0]*	0.0000
lnyuk	-3.437655 [0]	0.0646	-6.115769 [0]*	0.0000

ADF testi için kritik değerler, Davidson ve MacKinnon (1993)'den elde edilmiştir. [ ] simgesi, gecikme uzunluğunu gösterirken, asteriks (*) 5% düzeyinde anlamlılığı göstermektedir.

Tablo 1. ADF Birim Kök Sonuçları

Değişkenler	Düzy		Birinci Fark	
	PP Değerleri	Olasılık Değerleri	PP Değerleri	Olasılık Değerleri
Lngsyh	-3.018358 [0]	0.1435	-4.391735 [0]*	0.0001
Lnoku	-1.563021 [0]	0.7844	-6.207510 [0]*	0.0000
Lnilko	-3.041263 [0]	0.1378	-5.753095 [0]*	0.0000
Lnorto	-3.041263 [0]	0.1378	-5.753095 [0]*	0.0000
lnyuk	-3.437655 [0]	0.0646	-6.115769 [0]*	0.0000

PP testi için kritik değerler, Phillips ve Perron(1988)'den elde edilmiştir. [ ] simgesi, gecikme uzunluğunu gösterirken, asteriks (*) 5% düzeyinde anlamlılığı göstermektedir.

Tablo 2. PP Birim Kök sonuçları

5.2 Eş-bütünleşme test sonuçları;

Özdeğer	İz Testi	%5 Kritik Değer	Olasılık**	Eş-bütünleşme sayısı
0.805996	91.54505	69.81889	0.0004	Hiç *
0.511259	43.98861	47.85613	0.1102	En çok 1
0.389868	23.22686	29.79707	0.2351	En çok 2
Özdeğer	Maksimum Öz-değer	%5 Kritik Değer	Olasılık**	Eş-bütünleşme sayısı
0.805996	47.55644	33.87687	0.0007	Hiç *
0.511259	20.76176	27.58434	0.2909	En çok 1
0.389868	14.32830	21.13162	0.3387	En çok 2

*0.05 düzeyinde hipotezin reddedildiğini göstermektedir.
**MacKinnon-Haug-Michelis (1999) p-değerleri

Tablo 3. Johansen ve Juselius (1990) Eş-Bütünleşme Testi

Schwarz, Akaike (AIC) ve Hannan-Quinn bilgi kriteri (HQ) ile birlikte diğer tüm kriterlere göre gecikme uzunluğu 1 olarak bulunmuştur. İncelenen model ile ilgili olarak otokorelasyon, normallik ve değişen varyans sorunu yoktur. Ancak uzun dönem eş-bütünleşme katsayılarının tahmini için seçilen Hata Düzeltme Modeli'nde hata düzeltme katsayısına ait t-istatistiğinin anlamlı olmaması sonucu analize bir gecikme sayısı daha eklenerek devam edilmiştir. Dolayısıyla gecikme uzunluğu olarak 2 alınmış ve eş-bütünleşme testi ile hata düzeltme modeli bu şekilde analize dâhil edilmiştir. Gecikme uzunluğunun iki olarak alınması durumunda da otokorelasyon, normallik ve değişen varyans sorunlarına rastlanmamıştır. Uygulanan model, Akaike ve Schwarz bilgi kriterlerine göre incelendiğinde hem iz hem de maksimum öz-değer testleri için bir tane eş-bütünleşme ilişkisi olduğu sonucu elde edilmiştir. Buna göre, mevcut değişkenler arasında 1980-2011 dönemi için en azından 1 tane uzun dönem ilişki olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır.

Lngsyh'ye göre normalize edilmiş eş-bütünleşme denklemi şu şekildedir:

$$\text{LNGSYH} = -0.066455(\text{LNOKU}) - 1.480904(\text{LNİLKO}) + 0.497186(\text{LNORTO}) + 0.660154(\text{LNYUK}) \quad (1)$$

1 nolu eşitlikte yer alan eş-bütünleşme vektör katsayılarının gösterdiği üzere, okuma yazma bilen, ancak bir okul bitirmemiş olanlar ile ilköğretim mezunu olup yolsuzluk suçundan hüküm giyenler, kendi eğitim durumlarına göre toplam nüfus içerisinde değerlendirildiklerinde eş-bütünleşme testi sonuçlarına göre, yolsuzluk ile ekonomik büyüme arasında negatif bir ilişki söz konusudur. Buna göre, okuma yazma bilen, ancak bir okul bitirmemiş yolsuzluk suçu hükümlülerinin kendi eğitim durumlarına göre toplam nüfus içerisindeki payı yüzde bir arttığında büyüme %0.06 oranında azalacaktır. Aynı şekilde, ilköğretim mezunu yolsuzluk suçu işlemiş olanların kendi eğitim durumlarına göre toplam nüfus içerisindeki payı yüzde bir arttığında, ekonomik büyüme

%1.48 oranında azalacaktır. Buna karşın, orta öğretim ve yüksek öğretim mezunları aynı şekilde değerlendirilerek analize dâhil edildiğinde yolsuzluk ile ekonomik büyüme arasındaki pozitif ilişki dikkati çekmektedir. Orta öğretim mezunu yolsuzluk suçluları kendi nüfus toplamları içerisinde değerlendirildiğinde, bu orandaki %1'lik bir artışın büyümeyi %0.49 oranında artırdığı, yüksek öğretim mezunu yolsuzluk suçlu hükümlülerinin kendi eğitim durumlarına göre toplam nüfus içerisindeki payı dikkate alındığında ise bu orandaki yüzde 1'lik bir artışın büyüme üzerinde %0.66'lık bir artış meydana getirdiği görülmektedir. Elde edilen tüm sonuçlar, istatistiki olarak anlamlıdır.

5.3 Uzun dönem eş-bütünleşme katsayılarının tahmini;

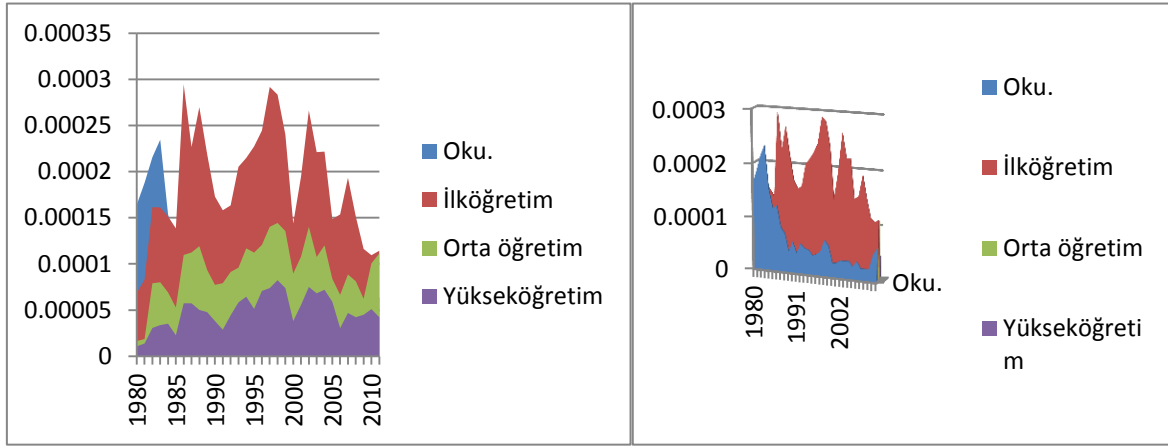
Hata Düzeltme:	D(LNGSMH)	D(LNOKU)	D(LNILKO)	D(LNORTO)	D(LNYUK)
Eş Bütünleşme1	-0.182289 (0.08022) [-2.27244]	-0.424707 (0.67678) [-0.62754]	-1.253530 (0.37504) [-3.34239]	-0.602358 (0.49657) [-1.21303]	-0.262929 (0.59471) [-0.44211]
D(LNGSMH(-1))	-0.076042 (0.22031) [-0.34517]	-0.449897 (1.85868) [-0.24205]	1.333495 (1.03000) [1.29466]	-0.055910 (1.36377) [-0.04100]	-0.195721 (1.63330) [-0.11983]
D(LNGSMH(-2))	0.079586 (0.23411) [0.33995]	-0.065909 (1.97515) [-0.03337]	1.782386 (1.09454) [1.62844]	0.611182 (1.44923) [0.42173]	-0.345327 (1.73565) [-0.19896]
D(LNOKU(-1))	0.049819 (0.03360) [1.48274]	-0.123445 (0.28347) [-0.43548]	-0.008245 (0.15709) [-0.05249]	0.078164 (0.20799) [0.37581]	-0.022209 (0.24910) [-0.08916]
D(LNOKU(-2))	0.013844 (0.03368) [0.41108]	0.157253 (0.28413) [0.55346]	-0.336806 (0.15745) [-2.13913]	-0.105958 (0.20847) [-0.50826]	-0.262847 (0.24967) [-1.05276]
D(LNILKO(-1))	0.183482 (0.10089) [1.81863]	-0.242355 (0.85119) [-0.28472]	1.272835 (0.47169) [2.69844]	0.802088 (0.62455) [1.28427]	1.077724 (0.74798) [1.44084]
D(LNILKO(-2))	0.176726 (0.09664) [1.82862]	0.234820 (0.81537) [0.28799]	0.870091 (0.45184) [1.92566]	0.385494 (0.59826) [0.64435]	0.257123 (0.71650) [0.35886]
D(LNORTO(-1))	-0.067825 (0.05671) [-1.19601]	-0.048929 (0.47844) [-0.10227]	-0.240678 (0.26513) [-0.90776]	-0.253081 (0.35105) [-0.72092]	0.016827 (0.42043) [0.04002]
D(LNORTO(-2))	-0.040447 (0.05693) [-0.71042]	-0.304809 (0.48035) [-0.63456]	-0.196918 (0.26619) [-0.73977]	-0.220736 (0.35245) [-0.62630]	0.194834 (0.42210) [0.46158]
D(LNYUK(-1))	-0.090276 (0.06791) [-1.32929]	0.152533 (0.57297) [0.26622]	-0.941805 (0.31751) [-2.96620]	-0.507069 (0.42040) [-1.20615]	-0.916387 (0.50349) [-1.82007]
D(LNYUK(-2))	-0.109277 (0.05952) [-1.83587]	-0.120404 (0.50219) [-0.23976]	-0.409561 (0.27829) [-1.47171]	-0.184171 (0.36847) [-0.49983]	-0.370505 (0.44129) [-0.83959]
C	0.040564 (0.01378) [2.94274]	-0.010050 (0.11630) [-0.08642]	-0.051833 (0.06445) [-0.80428]	0.037510 (0.08533) [0.43959]	0.040263 (0.10219) [0.39398]

Tablo 4. Hata Düzeltme Modeli

Tablo 4'den görüleceği üzere, hata düzeltme katsayısının değeri -0.182289'dur. Bu sonuç, uzun dönemle kısa dönem arasındaki dengesizliği giderecek mekanizmanın çalıştığını göstermektedir. Bu durum, kişi başına gayri safi yurt içi hasıla ile diğer değişkenler arasındaki dengesizliğin her yıl %18'inin düzeleceğini göstermektedir. Diğer bir deyişle, Hata Düzeltme Mekanizması çok yavaş işlemektedir. Dolayısıyla, uzun dönem dengesi çok uzun bir zaman sonra tekrar yakalanabilecektir.

Yapılan ampirik analiz sonucu elde edilen sonuçlar, katsayıların alması beklenen değerleri ile uyumludur. Ancak, yolsuzluğun büyüme üzerinde olumlu bir katkısı vardır hükmüne varabilmek için bu doğru orantının arkasındaki nedenler ayrıntılı bir şekilde araştırılmalıdır. Yolsuzluk ve büyüme arasındaki pozitif ilişkiyi destekleyen çalışmalara literatür incelemesinde yer verilmiştir. Bu bağlamda, Türkiye için yolsuzluk ve büyüme ilişkisindeki doğru yönlü ilişkinin itici gücünün eğitim olduğu düşünülmektedir.

Şekil 1'de eğitim durumlarına göre yolsuzluk suçundan hüküm giymiş olanların yine eğitim durumlarına göre toplam nüfus içerisindeki payları verilmiştir. Görüleceği üzere, eğitim seviyesi arttıkça yolsuzluk suç sayısında da gözle görülür bir azalış meydana gelmektedir.

Şekil 1. Eğitim durumlarına göre yolsuzluk suçundan hüküm giymiş olanlar / Eğitim durumlarına göre toplam nüfus

Şekil 1, elde edilen uzun dönem katsayıları arasındaki negatif ve pozitif farklılaşma hakkında bir fikir sahibi olmamızı sağlamaktadır. Eğitimin, ekonomik büyüme üzerindeki pozitif etkisi ve mevcut uygulamamızda da eğitim seviyesi arttıkça yolsuzluk suçu işleyenlerin sayısının azalması bakımından, orta öğretim ve yüksek öğretim mezunu yolsuzluk suçu hükümlüleri bağlamında yolsuzluğun, büyüme üzerinde olumlu bir katkı sağlamanın makul bir sonuç olduğu düşünülmektedir. Bir diğer deyişle, orta öğretim ve yüksek öğretim mezunu kişilerin yapmış oldukları yolsuzluklar, ülke ekonomisi üzerinde olumsuz bir etki meydana getirmeyecek kadar küçük görünmektedir.

Bununla birlikte, yolsuzluk ile ekonomik büyüme arasındaki pozitif ilişkinin arkasında yolsuzluk suçunun en önemli bileşenlerinden biri olan rüşvetin bir katkısının olabileceği de göz önünde bulundurulmalıdır. Rüşvet, bir suç olarak değil mevcut işleyişin bir parçası olarak görülmektedir. Tarhan vd. (2006)'nin bir olgu olarak yolsuzluğu ele aldıkları ve nedenleri, etkileri ve çözüm önerileri üzerinde durdukları çalışmada, Dünya Bankası ve Avrupa İskan ve Kalkınma Bankası tarafından ortaklaşa olarak 1999'da 26 ülkede 4000'den fazla şirketi kapsayan bir saha çalışması kapsamında yönetişimin kalitesi ve şirket-devlet ilişkileri ile ilgili bir araştırma sonucuna yer verilmiştir. Türkiye'de yerleşik 150 şirketle yapılan görüşme sonucunda elde edilen bulgulara göre, kamu görevlilerine lisans ve gümrük işlemlerinin kolaylaştırılması, ihalelerin kazanılması veya bazı kamu hizmetlerinden yararlanma karşılığında rüşvet verildiği iddia edilmiştir. Türkiye'de şirketlerin yıllık gelirlerinin yaklaşık %2,5'undan fazlası rüşvet olarak verilmektedir. Türkiye'de rüşvet suçunun sektörel dağılımında en çok paya %22,6 ile gümrük işlemlerinin sahipken bunu %21.6 ile lisans işlemleri, % 21 ile kamu sözleşmeleri ve %14.2 ile çeşitli kamu hizmetlerinin sağlanması takip etmektedir. Mevcut çalışma kapsamında, Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı (TESEV)'nin yolsuzluğu, "emanet edilmiş yetkiyi özel yarar sağlamak için kullanmak" şeklinde tanımlayan araştırma raporu sonuçlarına göre ise araştırmaya katılanların dörtte üçü, rüşvetin, bir tür bahşiş olduğu ya da memur maaşlarının düşüklüğü gerekçesiyle mazur görülmesini desteklerken, katılımcıların yaklaşık yarısından fazlası rüşvetin ahlaki bozulmanın sonucu olduğunu düşünmektedir. Bu tarz bulgular neticesi, işlerin bir an önce hızlanması mantığına sahip özel veya tüzel kişilerce bürokratik maliyetlerin azaltılması ve bir an önce faaliyete başlanması güdüsü ile rüşvet suçunun içselleştirildiğini söylemek mümkündür.

6 Sonuç

Sosyal Bilimlerin pek çok dalının ortak konusu haline gelmiş olan yolsuzluk meselesinin, ekonomi üzerindeki yadsınamaz etkisi nedeniyle de iktisat literatüründe oldukça geniş bir yer tuttuğu görülmektedir. Ancak sorun şu ki, ahlaki olarak değerlendirildiğinde ayıp, hukuken değerlendirildiğinde suç olan bir mesele aynı zamanda iktisaden olumlu bir etken olarak da görülebilmektedir. Bunun arkasında pek çok nedenin bulunduğu aşikardır.

Türkiye'de yolsuzluk-ekonomik büyüme ilişkisinin 1980-2011 dönemi için ele alındığı mevcut çalışmada, yolsuzluk konusu hem sonuçları hem de nasıl en aza indirgenebileceği yönü ile araştırılmaya çalışılmıştır. Alışlageldiği üzere beklenen sonuç, yolsuzluğun büyümeyi negatif etkilemesi iken, çalışmamızda literatüre de bir katkı olarak eğitim vasıtası ile bu olumsuz durumu nasıl pozitif dönüştürülebileceği ortaya konmaya çalışılmıştır. Vektör Hata Düzeltme Modeli'nin kullanıldığı ampirik uygulama sonuçlarına göre, eğitim seviyesi düşük kişilerce işlenen yolsuzluk suçu, büyüme üzerinde negatif bir etkiye sahipken, eğitim düzeyinin artması ile birlikte yolsuzluk suçunda bir azalış meydana gelmektedir. Bunun bir neticesi olarak, orta öğretim ve yüksek öğretim mezunu yolsuzluk suçundan hüküm giymiş olanlar bağlamında bakıldığında yolsuzluk ve ekonomik büyüme arasında pozitif bir ilişki olduğu görülmektedir. Ancak, ilgili literatür ve ülke koşulları değerlendirildiğinde bunun bir sebebinin de rüşvetin bir anlamda bir yaşam biçimi haline dönüştürülmüş olması

ve bürokratik engeller ve zaman kaybı gibi maliyetlerin bu yolla önüne geçilerek, bir an önce işi başlatma ve ekonomide faaliyet gösterme yolu ile büyümeye olumlu bir katkı sağlandığının düşünülmesi de hayret verici görünmemektedir.

Kaynakça

- Acemoğlu ve Verdier, 1998. "Property Rights, Corruption, and the Allocation of Talent: A General Equilibrium Approach", *The Economic Journal*, 108, p.1381
- Aidt, 2009. "Corruption, Institutions, and Economic Development", *Oxford Review of Economic Policy*, 25, p.271.
- Aliyu ve Elijah, 2008. "Corruption and Economic Growth in Nigeria: 1986-2007", MPRA Paper, 12504, p.1-20.
- Asiedu ve Freeman, 2009. "The Effect of Corruption on Investment Growth: Evidence from Firms in Latin America, Sub-Saharan Africa, and Transition Countries", *Review of Development Economics*, 13, p.200.
- Barro, 1990. "Government Spending in a Simple Model of Endogenous Growth", *Journal of Political Economy*, 98, p.103.
- Beck ve Maher, (1986). "A comparison of bribery and bidding in thin markets", *Economic Letters*, 20, p.1.
- Coppier, Costantini, ve Piga, 2013. "The Role of Monitoring of Corruption in a Simple Endogenous Growth Model", *Economic Inquiry*, 51, p.1972.
- Davidson ve MacKinnon, 1993. *Estimation and inference in econometrics*. Oxford University Press, New York.
- Dridi, 2013. "Corruption and Economic Growth: The Transmission Channels", *Journal of Business Studies*, 4, p.121.
- Egger ve Winner, 2005. "Evidence on corruption as an incentive for foreign direct investment", *European Journal of Political Economy*, 21, p.932.
- Ehrlich ve Lui, 1999. "Bureaucratic Corruption and Endogenous Economic Growth", *Journal of Political Economy*, 107, p.2.
- Eicher, García-Peñalosa ve Ypersele, 2009. "Education, Corruption, and the Distribution of Income", *J Econ Growth*, 14, p.205.
- Gürbüz ve Dikmenli, 2009. "Örgütsel Açından Yolsuzluk: Kavramsal Yönü, Özelliği, İşletme Çevresi, Örgütsel Davranış ve Örgüt Mimarisi Bağlamında Bir İnceleme", *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 22, p.219.
- Halkos ve Tzeremes, 2010. "Corruption and Economic Efficiency: Panel Data Evidence", *Global Economic Review*, 39, p.441.
- Hodge, Shankar, Rao, and Duhs, 2011. "Exploring the Links Between Corruption and Growth", *Review of Development Economics*, 15, p.474.
- Johansen ve Juselius, 1990. "Maximum likelihood estimation and inference on cointegration with applications to demand for money", *Oxford Bulletin of Economics and Statistics*, 52, p. 169.
- Johnson, LaFountain ve Yamarik, 2011. "Corruption is bad for growth (even in the United States)", *Public Choice*, 147, p.377.
- Johnson, Ruger, Sorens and Yamarik, 2014. "Corruption, regulation, and growth: an empirical study of the United States", *Econ Gov*, 15, p.51.
- Huntington, 1968. *Political order and changing societies*, Yale University Press, New Haven and London.
- Karagöz ve Karagöz, 2010. "Yolsuzluk, Ekonomik Büyüme ve Kamu Harcamaları: Türkiye İçin Ampirik Bir Analiz", *Sayıştay Dergisi*, 76, p.5.
- Leff, 1964. "Economic development through bureaucratic corruption", *American Behavioral Scientist*, 8, p.8.
- Lisciandra ve Millemaci, 2013. "A Panel Investigation on Corruption and Economic Growth: The Case of the Italian Regions", *Rassegna Economica*, 1, p. 169.
- Lui, 1985. "An equilibrium queuing model of bribery", *Journal of Political Economy*, 93, p.760.
- MacKinnon, Haug ve Michelis, 1999. "Numerical distribution functions of likelihood ratio tests for cointegration", *Journal of Applied Econometrics*, 14, p.563.
- Maiyaki, 2010. "The Effect of Corruption on the Nigerian Economy", *Business Review*, 5, p.111.
- Mauro, 1995. "Corruption and growth", *Quarterly Journal of Economics*, 110, p.681.

- Mauro, 2002. "The Persistence of Corruption and Slow Economic Growth", IMF Working Paper, 51, p.1-18.
- Murphy, Shleifer ve Vishny, 1991. "The allocation of talent: implications for growth", Quarterly Journal of Economics, 106, p.503.
- Murphy, Shleifer ve Vishny, 1993. "Why is Rent-Seeking So Costly to Growth", American Economic Review - Papers and Proceedings, 83, p.409.
- Nye, 1967. "Corruption and Political Development: A Cost-Benefit Analysis", The American Political Science Review, 61, p.417.
- Phillips ve Peron, 1988. "Testing for a unit root in time series regression", Biometrika, 75, p.335.
- Polajeva, 2011. "Does Corruption Influence Sustainable Economic Growth?" Economic Aspects of International Cooperation, 4, p.39.
- Salinas-Jiménez ve Salinas-Jiménez, 2011. "Corruption and Total Factor Productivity: level or growth effects", Portuguese Economic Journal, 10, p.109.
- Shera, 2011. "Corruption and the Impact on the Economic Growth", Journal of Information Technology and Economic Development, 2(1), p. 39.
- Sun, 1999. "Reform, State, and Corruption: Is Corruption Less Destructive in China than in Russia", Comparative Politics, 32, p.1
- Swaleheen, 2011. "Economic Growth with Endogenous Corruption: An Empirical Study", Public Choice, 146, p.23.
- Swaleheen ve Stansel, 2007. "Economic Freedom, Corruption, and Growth", Cato Journal, 27, p.343.
- Tarhan, Gençkaya, Ergül, Özsemerci ve Özbaran, 2006. "Bir Olgu Olarak Yolsuzluk: Nedenler, Etkiler ve Çözüm Önerileri", Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı, Ankara.
- Tavares ve Wacziarg, 2001. "How Democracy Affects Growth", European Economic Review, 45, p.1341.
- Truex, 2010. "Corruption, Attitudes, and Education: Survey Evidence from Nepal", World Development, 39, p.1133.
- Wright ve Craigwell, 2013. "Economic Growth and Corruption in Developing Economies: Evidence from Linear and Non-linear Panel Causality Tests", Business, Finance & Economics in Emerging Economies, 8, p.22.